

BARANYI FERENC

Hódítani

„Magyarok előtt fordításról beszélni olyan, mint – a közmondás szerint – baglyokat vinni Athénbe. Nem szükséges idegen kollégáim előtt hangsúlyoznom, hogy egy fordítói olimpián valószínűleg Magyarország lenne a győztes, különösen ha az arányokat vesszük tekintetbe. Nem hiszem, hogy van más nemzet, mely kezdetben a latinból, majd a fontosabb európai irodalmakból, ma pedig minden elképzelhető nyelvből olyan gonddal és érdeklődéssel fordítana, mint a magyar.”

Ezeket a – ránk nézve igen kedvező – mondatokat a nemrég elhunyt neves olasz költő, Paolo Santarcangeli egy nemzetközi műfordító-konferencián mondta el. Való igaz: a formatartó, de a tartalmi hűségre is maximálisan törekvő versfordításnak talán sehol sincs akkora kultusza, mint nálunk. A századeleji nyugatosok, hogy úgy mondjam, divatba hozták a világirodalmat, egyre-másra születtek a jobbnál-jobb adaptációk, a múlt századi – néhány kivételtől eltekintve többnyire csak tisztos – próbálkozásokat nívóban – és mennyiségben is – sokszorosan felülmúlva. Némelyik verstolmácsolás a magyar líra része lett rögtön. Nem véletlenül nyilatkozta Babits, hogy a legszebb magyar vers Shelley *Óda a nyugati szélhez* című költeménye – Tóth Árpád fordításában.

Ennek eredményeképpen a világirodalom minden fontos alkotása hozzáférhetővé vált magyar nyelven. Veres Péter – mindösszesen négy elemije ellenére – a legműveltebb magyar írók egyike volt. Autodidakta módon hatalmas ismeretanyagot szippantott magába. Egyetlen idegen nyelvet sem beszélt, mégis művelt tudott lenni. Miért? Mert mindent el tudott olvasni magyarul, ami a nem mindennapi műveltség megszerzéséhez kellett.

Egy kicsiny, elszigetelt nyelvű népnek amúgy is kötelessége kitárni az ablakokat mind a négy világtáj felé. Ezért a mai magyar költők közül is sokan adják tolmácsolásra a fejüket. És fordítói remeklés ma is születik, nem is egy. Sok esetben mégis az a helyzet, hogy két-három magyar változatot is el kell olvasnunk ahhoz, hogy az eredeti vers minden szépsége feltárulkozzon előttünk. Lehetőségünk itt most csak egyetlen példára korlátozódik: Apollinaire *A Mira-beau-híd* című verse szinte eszköztelenül egyszerű, ugyanakkor csupa zene, szinte muzsikál, amikor mondjuk. Legalább két nagy magyar költő munkája kellett ahhoz, hogy ez a két főerény magyarul is megmutatkozzon. Vegyük csak az utolsó strófát:

*Passent les jours et passent les semaines
Ni temps passé
Ni les amours reviennent
Sous le pont Mirabeau coule la Seine*

*Vienne la nuit sonne l'heure
Les jours s'en vont je demeure*

Nyersfordításban: „Elmúlnak a napok, elmúlnak a hetek, sem az elmúlt idő, sem a szerelmek nem térnek vissza, a Mirabeau-híd alatt folyik a Szajna. Jöjj éj, üssön az óra, a napok elmennek, én maradok.”

Talán a nyersfordítás is érzékelteti a szinte teljesen eszköztelen egyszerűséget. Illyés Gyula műfordítása sem sérti meg:

*Száll hét a hétre és száll nap a napra
Nincs mi időt
S szerelmet visszahozna
Fut a Mirabeau-híd alatt a Szajna*

*Jövel éjjel óra kondulj
Minden elmegy Minden elmúl*

Eszköztelen, de kicsit göcsörtös. Nem muzsikál, mint az eredeti. Az utolsó sorban az ellentét is elsikkad. Nézzük most Vas István változatát:

*Jön napra nap új év válik tavalyra
Nincs ami a
Szerelmet visszacsalja
A Mirabeau-híd alatt fut a Szajna*

*Jöjj el éj az óra verjen
száll az idő itthagj engem*

Ez gyönyörűen zenél, de emeltebb, körmönfontabb nyelvezetű, mint a szinte csak tényközlésre szorító eredeti szöveg. Hát igen, nehéz mesterség ez. Ám a két változathoz azért összerakható a francia strófa szinte minden értéke. Érdekességként álljon itt az idézett versszaknak további öt magyar változata még.

Gereblyés László:

*Tűnik a nap s lecsorog a hét is rajta
sem tűnt idő
sem tűnt kéj nem jön vissza sajna
s a híd tövében hömpölyög a Szajna*

*Üthet az óra eljöhet az éj
nap napra megy nem mozdulok ne félj*

Mészöly Dezső:

*Napok hetek zuhognak tovafolyva
Nem kél a múlt
S a szerelem se újra
Fut a Mirabeau-híd alatt a Szajna*

*Csak szállj le éj az óra üt
Csak szállj idő én várok itt*

Eörsi István:

Tűnnek a napok a hetek suhanva
Vissza se tér
Múlt és szerelem habja
A Mirabeau-híd alatt fut a Szajna

Óra verj az éjszakában
Megy az idő én megálltam

Vecsey K. Mária:

Repül az idő tűnik nap a napra
Tudom én is
nincs vágy mi megmaradna
Fut a Mirabeau-híd alatt a Szajna

Jöjj éj csak üssön az óra
megyek én is nyugovóra

És végül szerénységem:

Lepereg mind a nap a hét a hó itt
Idő és vágy
Vissza nem hozható hidd
Folyik a Szajna áll a Mirabeau-híd

Szállj le éj az óra üssön
Száll a perc de én nem űzöm

Lehet akár szavazni is: ki-ki írja meg, hogy szerinte melyik változat a legszerültebb. S a „győztes” magyar költő fordítását teljes egészében leközzöljük következő számaink valamelyikében. Jó játék lenne csupán ez a vetélkedő, semmi más. Mert a lényeg nem ez. A lényegét Lucian Blaga, a századelő nagy román költője fogalmazta meg a legpontosabban:

„Fordítani annyit jelent, mint hódítani. Bármely nép meghódíthat egy másikat, ha annak irodalmát a maga nyelvére ülteti át. Íme, a hódítási művelet egy fennkölt és magasztos formája. A meghódított nép nem veszít semmit, a hódító pedig nő és tökéletesedik.”

Ehhez nincs mit hozzátennem. És boldog vagyok, hogy ezt éppen egy román mondta ki.

Ex libris